

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

O smrti jako nedílné součásti života:

Křesťanství a buddhismus

Lenka Bartošová

Plzeň 2021

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra filozofie

Studijní program Humanitní studia

Studijní obor Humanistika

Bakalářská práce

**O smrti jako nedílné součásti života: Křesťanství
a buddhismus**

Lenka Bartošová

Vedoucí práce:

Mgr. et Bc. Dagmar Demjančuková, CSc.

Katedra filozofie

Fakulta filozofická Západočeská univerzita v Plzni

Plzeň 2021

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, 26.4.2021

.....

Lenka Bartošová

Poděkování

Za odborné vedení mé bakalářské práce, velkou míru trpělivosti a ochoty, rychlost, lidský přístup a též za cenné a poučné rady při zpracování, děkuji své vedoucí práce Mgr. et Bc. Dagmaře Demjančukové, CSc. Též velmi děkuji za nasměrování a doporučení četby, k relevantním postřehům.

Zároveň děkuji P. JCLic. Mgr. Bc. Timoteji Maria Pavlu Váchovi O.Praem, za trpělivé uvedení do problematiky křesťanství a lidský přístup při vysvětlování pojmů a za jeho postřehy, které jsem do práce použila.

Mé poděkování patří i mé rodině, která trpělivě sledovala mou cestu k dokončení mého studia a věnovala mi čas v této nelehké době, abych se mohla studiu a psaní Bakalářské práce věnovat.

Obsah

1	ÚVOD	7
2	ŽIVOT A SMRT	8
3	KŘESŤANSTVÍ	9
3.1	KŘESŤANSKÝ ŽIVOT.....	10
3.2	KŘESŤANSKÉ OBŘADY	12
3.3	KŘESŤANSKÉ HŘÍCHY A SVÁTOST SMÍŘENÍ	12
4	UMÍRÁNÍ V KŘESŤANSTVÍ.....	13
4.1	KŘESŤANSKÉ OBŘADY V DOBĚ UMÍRÁNÍ.....	14
4.2	POSLEDNÍ POMAZÁNÍ, POMAZÁNÍ NEMOCNÝCH	14
4.3	ZAJIŠTĚNÍ UMÍRAJÍCÍHO Z DUCHOVNÍHO POHLEDU	15
5	SMRT V KŘESŤANSTVÍ	16
5.1	POSMRTNÉ OBŘADY	18
5.2	MŠE ZA ZEMŘELÉHO	19
5.3	POHŘEB	21
6	BUDDHISMUS	22
6.1	THERAVÁDA.....	23
6.2	MAHAJÁNA	23
6.3	VADŽRAJÁNA.....	24
7	BUDDHISTICKÉ ZROZENÍ.....	25
7.1	BUDDHISTICKÝ ŽIVOT.....	25
7.2	KARMA – KARMANOVÝ ZÁKON	26
8	UMÍRÁNÍ V BUDDHISMU	27
9	SMRT V BUDDHISMU	29
9.1	RITUÁLY	30
9.2	KARMANOVÝ ZÁKON	31
9.3	REINKARNACE – ZNOVUZROZENÍ	32
9.4	POSMRTNÝ STAV	34
10	EXISTUJE ŽIVOT PO ŽIVOTĚ.....	36
11	ZÁVĚR	38

12	SOUPIS PRAMENŮ A LITERATURY	40
12.1	LITERATURA	40
12.2	INTERNETOVÉ ZDROJE	41
13	PŘÍLOHY	42
13.1	OBRÁZKY	42
13.2	TABULKY	43
13.3	SLOVNÍK POJMŮ	46
14	RESUMÉ	50

1 Úvod

Smrt. Slovo, které často mnoho lidí děsí a těžko se jim přijímá. Smrt je nedílnou součástí života, ale přesto v mnoha případech smrt není konečný stav, pokud budeme nahlížet na tuto otázku z pohledu dvou odlišných směrů. Pro náš případ bude sloužit srovnání pohledu na smrt v monoteistickém křesťanství a tibetský buddhismus Vadžarajána¹.

V křesťanství je smrt ukončením života pozemského a přestup do života posmrtného. Pro tento díl práce jsem čerpala nejen z Bible, která se také nazývá Písmo svaté a provádí křesťana jak Starým zákonem, tedy obdobím před narozením Krista, tak i Novým zákonem po narození Krista a jeho učením. Zvláště pak Evangelia jsou velmi zajímavou částí Bible, kde jsou zaznamenána svědectví Jana, Matouše, Marka a Lukáše pojednávající o životě, smrti a zmrtvýchvstání Ježíše Krista, které je pro tuto práci velmi zajímavé právě v díky pohledu na dobu po smrti, tedy zmrtvýchvstání.

Další knihou, kterou jsem si pro svou práci vybrala, je Podstata křesťanství a to z důvodu vzhledu ze strany západního světa. Cenné rady a postřehy jsem získala ze sezení s knězem Římskokatolické církve P. JCLic. Mgr. Bc. Timotejem Maria Pavlem Váchou O.Praem., který byl tak laskav a pomohl mi správně uchopit základy křesťanství, základní pojmy a obřady.

Ve zkoumání smrti v buddhismu byly pro mou práci nejdůležitější tři knihy, které byly stěžejní a jejich čtení bylo naučné z pohledu celkového prolnutí Tibetského buddhismu. Tibetská kniha o životě a smrti byla průchodem z životních cílů, které si buddhisté kladou až po smrt. Publikace O smrti a znovuzrození přirozeně na tuto knihu navazovala. Cennou pro tuto práci byla i kniha Smrt, mezistav a znovuzrození, která poskytla velmi sofistikované a přehledné tabulky stavů a jejich důvodů pro daný moment v době umírání a smrti.

---

¹ MILTNER, Vladimír. Malá encyklopedie buddhismu. Praha: Libri, 2002, s. 253

Porovnáním bych chtěla poukázat na to, že i přesto, že se jedná o rozdílné směry a principy přijímání smrti, mají tyto dva, na pohled úplně rozdílné směry, mnoho společného.

Bakalářská práce má za cíl poukázat na možnosti přijetí skutečnosti smrti, a to v případě fyzického i duševního života. V případě křesťanství se jedná o posmrtný život a v buddhismu se jedná o karmanový zákon a znovuzrození. Ráda bych v práci přiblížila, že může být pro člověka přijetí víry v jakékoliv formě pomoc pro překonání strachu ze smrti.

První část je věnována problematice křesťanství a druhá část buddhismu.

2 Život a smrt

Z biologického pohledu je život žijící organismus, vykazující mnohačetné buněčné vývoje a mechanismy. V běžné definici lze konstatovat, že život je vše, co má fyziologické předpoklady k tomu, aby bylo možné růst, dýchat, vyměšovat, cítit, vnímat rozmnožovat se a myslet. Život je podstata bytí. Život je příčinou smrti a lze s jistotou říci, že není na světě nikoho, kdo by jednou nebyl s touto zkušeností konfrontován.²

Je potřeba uvědomit si, že čas, který má člověk na tomto světě, je omezený. Život, který člověk žije teď a tady v pozemském životě, je potřeba žít tak, aby v momentě, kdy přijde smrt, byl čas naplněný a nebude čas na to něco měnit. Slovy římského básníka Horatia: *Carpe Diem – Užívej dne.*³

Pod pojmem život si lze představit nejen v první řadě člověka, jako žijící bytost, ale i ostatní živé organismy. Mezi takové lze bezesporu řadit rostliny, zvířata anebo hmyz. Nicméně z antropocentrického hlediska je jeden živý organismus, který se nad všechny vyčleňuje a tím je již zmiňovaný člověk.⁴ Člověk, který se vymyká ostatnímu životu právě

---

² Ing. Arnošt Zatloukal: Smrtí život nekončí [online]

³ HORATIUS; První kniha sbírky Ódy, část XI; Latinské rčení

⁴ BLECHA, Ivan. Filosofie: (základní problémy). 2., opravené a rozšířené vyd. Olomouc: Fin, 1996, s. 199-202

tím, že je schopen přemýšlet a o svých myšlenkách hovořit. Taková bytost si poté klade otázky na témata: jak se má správně jednat, jak se má správně žít anebo proč musí zemřít, co je po smrti anebo jak smrt přichází či jak probíhá. Právě tato schopnost ho vede k tomu, že nenechá své otázky bez odpovědí, ale snaží se najít smysl svého života. Lze rozdělit lidi na několik skupin, podle typu kladených otázek. Jsou to ateisté, pro které je život a následná smrt jen podmětem a příčinou a jejich život je jen život bez důvodu, po kterém následuje smrt a nicota. O to zajímavější otázka je, zda člověk má svůj hodnotící pohled na život a smrt, i z pohledu zatíženosti vírou k danému náboženství. V našem případě se budeme zabývat těmito otázkami z pohledu křesťanství a buddhismu.⁵

Z principu jde o tabuizované téma a s ním spojený strach z neznáma.

3 Křesťanství

Život v křesťanství, má dalekosáhlou historii, která sahá až do antického judaismu. Jeho pravá podoba se začala formovat s učením Ježíše Nazaretského během třicátého roku našeho letopočtu. K reformaci došlo v návaznosti na to, že židé se obraceli na křesťanství, protože nepřijali všechna ustanovení Mojžíšova zákona, jako byla například obřízka. Křesťanství je monoteistické a soustředí se na život a učení Ježíše Nazaretského a jeho následovníků. Ježíš Nazaretský je vnímán jako mesiáš, spasitel světa a Boží syn. Ježíš Kristus jako syn boží, je spojením dvou přirozeností, božské a lidské v jednu. V osobnosti Ježíše Krista se setkává božské s lidským. Věřit v Boha, znamená přijmout vyznání a řídit se jím. Jedním z nejdůležitějších vyznání Nicejsko-konstantinopolské:

„Věřím v jednoho Boha, Otce všemohoucího, Stvořitele nebe i země, všeho viditelného i neviditelného.

Věřím v jednoho Pána Ježíše Krista, jednorozeného Syna Božího, který se zrodil z Otce přede všemi věky. Bůh z Boha, Světlo ze Světla, pravý Bůh z pravého Boha, zrozený, ne stvořený, jedné podstaty s Otcem, skrze něho všechno je stvořeno. On pro nás lidi a

---

⁵ BLECHA, Ivan. *Filosofie: (základní problémy)*. 2., opravené a rozšířené vyd. Olomouc: Fin, 1996, s. 201-202

pro naši spásu sestoupil z nebe. Skrze Ducha svatého přijal tělo z Marie Panny a stal se člověkem. Byl za nás ukřižován za dnů Poncia Piláta. Byl umučen a pohřben. Třetího dne vstal z mrtvých podle Písma. Vstoupil do nebe, sedí po pravici Otce a znovu přijde ve slávě soudit živé i mrtvé a jeho království bude bez konce.

Věřím v Ducha svatého, Pána a Dárce života, který z Otce i Syna vychází, s Otcem i Synem je zároveň uctíván a oslavován a mluvil ústy proroků. Věřím v jednu svatou, všeobecnou, apoštolskou církev. Vyznávám jeden křest na odpuštění hříchů. Očekávám vzkříšení z mrtvých a život budoucího věku. Amen“⁶

Křesťanství vnímá každý život, jako dar Boží, a také k němu takto přistupuje. Křesťanská víra k životu vzhlíží a vzhlíží k věčnému životu. Cílem křesťanství byl a je a bude život. Život byl člověku dán, aby člověk svět obohatil a dostal pocit svobody, spolu s nárokem na boží lásku. Život je bohem darován k tomu, aby člověk naplnil své poslání na tomto světě a následně se shledal s bohem a žil po jeho boku v ráji. Život skrze Boha je tím, co člověka učí, přiblížit se blíže cíli tedy setkání se v posmrtném životě, i přesto, že jsou lidem na cestu kladeny překážky v podobě nemocí nebo jiného utrpení, jejich víra v existenci posmrtného života je tou vírou, která dává sílu jít dál. Utrpení není neláska Boha, ale překážka proti apatii, kterou lidé často zažívají. Její podstata tkví v uvědomění si, že stejně jako Ježíš Kristus, který umíral na kříži, bylo jeho utrpení vykoupeno v podobě vzkříšení. Bůh na sebe vzal lidskou podobu Ježíše Krista, aby smyl všechny hříchy a viny lidstva. Tyto viny vynesl Kristus na kříž a zemřel pro ně.⁷

3.1 Křesťanský život

Život začíná početím, z muže a ženy, kteří jsou oddáni před bohem a s požehnáním. Svátost manželská jest svátostí před Bohem a jedná se o život s Kristem. Mravní úsilí snoubenců je tedy v přijetí třetího do svazku dvou lidí. Jelikož Bůh stvořil vše na tomto světě, je jeho záměrem, aby dva našli lásku nejen k bohu samému, ale i k bližnímu svému. Z milosti boží jsme to, co jsme. Fyzicky se tělo muže a ženy setká a do

---

⁶ Rozhovor s váženým P. JCLic. Mgr. Bc. Timotejem Maria Pavlem Váchou O.Praem.,

⁷ Tamtéž

toho aktu vstoupí boží láska, která vloží duši do nenarozeného dítěte⁸. Je potřeba zrodit se pro život věčný, protože pro každého člověka je toto zrození zatíženo dědičnou vinou. V místech, která jsou člověku skrytá v lůně matky, Bůh koná své zázraky a divy svého stvoření.⁹

„Mé nitro zformovals ty sám, v lůně mé matky jsi mě tkal. Chválím tě za tvá díla ohromná, za to, jak podivuhodně jsem udělán a že mnou duši tak dobře znáš! Jediná z mých kostí ti nebyla ukryta, když jsem byl v skrytu formován, když jsem byl hněten v zemských hlubinách! Můj zárodek tvé oči viděly, všechno jsi zapsal do knihy – dny jenž mi byly určeny“ (Ž 139, 13,14,15,16)

„Tys to byl, kdo utvořil mé ledví, v životě mé matky jsi mě utkal. (...) Tobě nezůstala skryta jediná z mých kostí, když jsem byl v skrytosti tvořen a hněten v nejhlubších útrobach země“ (Ž 139, 1.13.15)

I přesto, že by se mohlo zdát, že zplození dítěte, tedy nový život je z určitého pohledu samozřejmostí, není tomu tak. Bůh dal život a je to krásný úděl, ovšem Bůh na vše dohlíží a kontroluje. Život je nám dán jako cennost, kterou je nutno střežit a jít za hlavním cílem našeho křesťanského života, tedy za životem věčným. Bůh stvořil člověka k obrazu svému¹⁰.

Život ve víře předpokládá dodržování křesťanského etického kodexu, který je již od pradávna jistou hodnotou lidského bytí. Desatero přikázání nabádá každého věřícího k tomu, jak správně žít a naplnit tak podstatu příkladného života. Toto dodržování předurčuje vztah člověka k Bohu a dosažení cíle, věčného života v blaženosti. Stejně jako Ježíš Nazaretský nanebevstoupil a usedl po pravici vedle svého otce, o stejné se každý

---

⁸ WRIGHT, N. T. Podstata křesťanství. Přeložil Dan DRÁPAL. Praha: Biblion, 2019, s. 44-46

⁹ Bible: překlad 21. století. 5. opravené vydání. Praha: Biblion, 2018, Ž.139

¹⁰ WRIGHT, N. T. Podstata křesťanství. Přeložil Dan DRÁPAL. Praha: Biblion, 2019, s.47

křesťan za světského života snaží¹¹. Je-li člověk veden Duchem, nebude člověk páchat to, co mu desatero neumožňuje¹². Z toho plynoucí svatá trojice.

Život křesťana není dán jako privilegium, ale je získán pokáním a křtem.

3.2 Křesťanské obřady

Mezi základní a nejdůležitější křesťanské obřady patří křest. Takový obřad je smytím dědičného prvotního hříchu, který si každý člověk nese od doby Adama a Evy svým zrozením. Křtem je počata žádost víry, jelikož křtem jsou odpuštěny všechny hříchy. Pouze tento akt vede k tomu, že se člověk sestává součástí mystického těla Kristova¹³ a je na správné cestě ke spáse. Kmotrem dítěte nebo dospělého člověka jsou lidé, kteří jsou dospělého věku a jsou věřící ve stejném bohu jako je dítě nebo dospělý křtěný. Kmotr se stává z člověka, který v případě nemožnosti rodičů, by se o dítě byl schopen postarat. Křtem se rodiče i kmotr zavazují k tomu, že dítě bude vedeno k víře a s ní spojenými svátostmi. Tímto obřadem se z dítěte stává služebník boží, který s každým jedná v lásce a úctě.¹⁴

„Pod vedením rodičů, kmotrů a dalších blízkých pak člověk roste ve víře, získává znalosti o Bohu, Kristu, evangeliu, Bibli a Desateru, aby nakonec mohl vstoupit do věčné blaženosti života s Bohem.“¹⁵

Mezi křesťanské obřady patří bezesporu i pomazání nemocných, kterému se blíže budu věnovat v kapitole Umírání – křesťanské obřady.

3.3 Křesťanské hříchy a svátost smíření

Hřích není jen hříchem. Při bližším zkoumání lze říct, že hřích je chybou nebo omylem. Hřích může spáchat každý, ať úmyslně nebo neúmyslně. Bůh ale miluje všechny lidi, bez rozdílu a ví, že nejsou neomylní. Proto nabízí možnost vykoupení. Neodpouští

---

¹¹ WRIGHT, N. T. Podstata křesťanství. Přeložil Dan DRÁPAL. Praha: Biblion, 2019, s.47, s.108

¹² Tamtéž, s.145

¹³ Bible: překlad 21. století. 5. opravené vydání. Praha: Biblion, 2018, Jan 15, 1 - 6

¹⁴ Teologie iniciačních svátostí: (Obřady uvedení do křesťanského života, ed. 1974, Úvod, č. 1-6) [online]

¹⁵ Církev má modlitbu a obřad s prosbou za uzdravení nemocných [online]

trest, ten si každý člověk musí sám odčinit dobrými skutky, modlitbami a odpustky, ale odpustí v podobě pokání. Stejně jako prvotní hřích byl spáchán z pýchy, je křesťanství cestou pokory, která pýchu potlačí a člověk dojde spravedlivého soudu.¹⁶

Věřící má možnost svůj hřích vykoupit. Trest, který je po hříchu dán, je tím, co pro věřícího je cestou k posmrtnému životu. Pokud se hříšník bude kát, nalezne opět cestu k Bohu, jelikož Bůh nepřestal žádného člověka milovat, ale každému člověku dává možnost milosrdenství Božského. V opačném případě člověk z vlastního rozhodnutí dosáhne pekla.¹⁷

4 Umírání v křesťanství

Stav, kdy tělo, z biologického pohledu organismus, přestává plně plnit své funkce, je stav umírání. Děje se tak z mnoha důvodů nejen z těch přirozených, ale i náhlých stavů, jako jsou infarkty nebo nehody. Stav umírání může mít i různé délky. Nicméně je to moment vyhasínání života. Z biologického hlediska jde o selhávání životních funkcí. Z náboženského hlediska jde o čas, který byl naplněný, tedy je potřeba přejít do jiného stavu, což je život posmrtný. Tělo je pouhou schránkou pro možnost plnit funkce, ke kterým bylo tělo dáno a je tím, co nám dává možnost cítit. V těle člověka se nachází duše. Tato duše je to, co by se mohlo nazvat světlem nebo zářením, které je součástí člověka a zprostředkovává pocity štěstí, lásky, ale i zmaru a neštěstí.

Umírání v křesťanství není, jak by se mohlo a většině ateistů se zdá, konec života. Umírání je zakončení pozemského života a přichází to, o co každý křesťan ve svém duchovním životě usiluje.¹⁸

Nejinak je tomu i v buddhismu, protože ani zde úmrtí a s ním spojená smrt, není koncem života, tedy ne vždy. V buddhismu se jedná o pout', která je nezbytně nutná pro vyrovnání karmanového zákona viz kapitoly Buddhismus.

---

¹⁶ Teologie iniciačních svátostí: (Obřady uvedení do křesťanského života, ed. 1974, Úvod, č. 1-6) [online]

¹⁷ Křest <https://www.cirkev.cz/cs/krest> [online].

¹⁸ Bible: překlad 21. století. 5. opravené vydání. Praha: Biblion, 2018, 1. Korintským 14,15

4.1 Křesťanské obřady v době umírání

Nadejde-li čas a tělo křesťana začne odcházet vlivem stáří nebo nemoci, sejdou se u umírajícího nejen jeho blízcí, kterým na umírajícím záleží a záleželo, ale především kněz, který vykonává pastorační péči, který je nedílnou součástí tohoto velmi důležitého a posvátného aktu. Věřící křesťan, provázen modlitbami a podporou blízkých lidí, kterým na něm záleží, tuto dobu vnímá mnohem přijatelněji. Doprovází jej v podobě modliteb i Ježíš a s ním slovo Boží. Skrze modlitby vstupuje blíže Bohu.

Odejít v Pánu pro věřícího křesťana znamená, že jen tak bude blahoslaven Bohem a umírající odchází ze světského života s absolutní důvěrou v Ježíše Krista a jistotou budoucího vzkříšení. Tomuto stavu předchází smíření a projev opravdové lítosti nad špatnými činy, které člověk v životě učinil. Tato důvěra způsobuje jeho oddanost a oddání se celou svou duší i tělem. K takovému klidu přispívá tlumený zpěv křesťanských písní nebo modliteb.¹⁹

Je nebe a je peklo, i o tom se v Bibli píše²⁰, proto je třeba, aby věřící odcházel z tohoto světa bez hříchu, očištěn a vyzpovídán, protože jinak by byl jeho odchod těžký.

4.2 Poslední pomazání, pomazání nemocných

Kněz za umírajícího může sloužit mši. Nedílnou součástí tohoto obřadu je svaté přijímání, viatikum anebo svátost smíření. Svátostí smíření je myšleno vyzpovídání se z hříchů a následné rozhřešení, které je umírajícímu dáno. Jedná se přípravu na posmrtný život a je tedy potřeba, odejít očištěn, aby vstup na nebesa byl co nejhladší.

V křesťanství je důležitou součástí umírání poslední pomazání. Jeho symboličnost je ve smytí všech hříchů, které by umírajícímu v cestě nanebevzetí mohly být překážkou. Pomazání²¹ probíhá těsně před smrtí, kdy umírající, vyzpovídá se ze svých hříchů, je pomazán knězem posvěceným olejem. Oleum infirmorum je olej, posvěcený na Zelený

---

¹⁹ WRIGHT, N. T. *Podstata křesťanství*. Přeložil Dan DRÁPAL. Praha: Biblion, 2019, s. 229-231

²⁰ Bible: překlad 21. století. 5. opravené vydání. Praha: Biblion, 2018, Marek 9,44-47

²¹ Církev má modlitbu a obřad s prosbou za uzdravení nemocných [online]

čtvrtek samotným biskupem. Toto pomazání probíhá následovně: kněz nemocnému nebo umírajícímu olejem potře čelo, své ruce položí na jeho, a odříkává modlitbu:

*„Skrze toto svaté pomazání ať ti Pán pro své milosrdenství pomůže milostí
Ducha svatého. Amen.*

*Ať tě vysvobodí z hříchů, ať tě zachrání a posilní. Amen.*²²

I přesto, že poslední pomazání prošlo po II. koncilu změnami, a tedy se přestalo říkat „Poslední pomazání“ ale „Pomazání nemocných“, neztratil tento akt svou sílu v době posledních okamžiků na tomto světě. Umírající vnímá tento akt jako očistný a připravuje se na setkání s Bohem.

Žádnému nemocnému nebo umírajícímu by neměla být tato svátost odepřena, a to nejen z důvodu, že pro umírající se jedná a jistý stav uklidnění, ale jsou i případy kdy mnoho těžce nemocných lidí se po Pomazání nemocných následně uzdravilo.²³

Mohou nastat i situace, kdy umírající je ve stavu bezvědomí. Ani tento stav však není překážkou k tomu, aby byly vykonány všechny obřady, pokud by si je umírající přál. Toto rozhodnutí za umírajícího rozhodují jeho nejbližší, jako je rodina nebo kněz, který byl pro umírajícího zprostředkovatelem boha.²⁴

4.3 Zajištění umírajícího z duchovního pohledu

V dřívějších dobách bylo umírání představováno tak, že člověk odcházející z tohoto světa, byl oblečen do předem připraveného čistého oděvu, kdy předával na lůžku své zkušenosti a moudrosti svým dětem nebo vnukům. Byla to částečně romantická představa, která však nebyla nereálná. Pokud se člověk zamyslí nad aktem smrti, je víc než jasné, že smrt je velmi privátní záležitost, kterou nelze za nikoho odsloužit, pouze

---

²² Teologie iniciačních svátostí: (Obřady uvedení do křesťanského života, ed. 1974, Úvod, č. 1-6) [online].

²³ Církev má modlitbu a obřad s prosbou za uzdravení nemocných [online]

²⁴ Poslední dny a týdny [online]

Kristus zemřel za všechny hříchy lidstva, a jedná se o nepřenositelné prožitky, které jsou čistě soukromou záležitostí odehrávající se v nitru každého člověka.²⁵

Křesťanský umírající je uložen do pozice na zádech s rukama sepjatýma na hrudi a s růžencem ve složených rukách. I toto má svou symboličnost, jelikož ruce umírajícího, byly povětšinou spjaté s modlitbou k bohu. Obklopen svými nejbližšími a za tiché modlitby, smířený s Bohem a očištěn od světských hříchů. Křesťan odchází v posledních chvílích svého pozemského života zbaven strachu a s nadějí, že již brzy se setká s Bohem.²⁶

Nezbytnými sakrálními předměty kněze při aktu přípravy umírajícího na klidný odchod z pozemského světa a vstup do posmrtného života jsou, jak již bylo řečeno, posvěcený olej, růženec a oděv, který je pro tuto svatou situaci vhodný. Vždy se chová s úctou a pokorou nejen k umírajícímu, ale i k blízkým umírajícího a případně i jim, projevuje svou pomoc.²⁷

5 Smrt v křesťanství

Křesťané, i přes veškeré možnosti, které jim dnešní doba dává, odmítají eutanázii. Je však potřeba říci, že křesťané jsou se smrtí mnohem více konfrontováni, a to v podobě smrti Ježíše Krista. Pro věřícího je rozhodnutí, zda udržovat člověka při životě odmítnutím léčby nebo mimořádně neobvyklých prostředků a prodlužovat čas na tomto světě i přesto, že není pro nemocného vhodná, jistou cestou k naplnění svého poslání daného bohem zde ve světském životě. Není to však, jak by se na první pohled mohlo zdát, eutanázie nebo také dobrovolný odchod z tohoto světa, je to spíš vyjádření souhlasu s jeho stavem a tím, že je smířený se svou pozemskou smrtí. Učení z Písma svatého, kdy je řečeno, že Život člověku dal Bůh, a nelze tedy ovlivňovat proces smrti, který je přirozený, i kdyby si to nemocný nebo umírající přál. Stejně tak jako byl daný život do lůna matky samotným Bohem, nelze samovolně brát komukoliv jeho život. Na to vzít život má právo pouze ten, který ho dal a v tento okamžik je to Bůh. Tedy teprve když

---

²⁵ Smrt je součástí života: Marek Orko Vácha [online]. 25. 1. 2021

²⁶ Z vlastních zkušeností

²⁷ Teologie iniciačních svátostí: (Obřady uvedení do křesťanského života, ed. 1974, Úvod, č. 1-6) [online].

nastane správný čas a Bůh svého věřícího povolá, je to ta správná doba světský život ukončit.²⁸

Čas, který nám byl dán na tomto světě, je časem vyměřeným, časem, který je potřeba naplnit a v hodině smrti má člověk vědět, že udělal vše tak, jak měl a svůj čas naplnil plnohodnotně. Smrt dává životu smysl. Bůh, který život člověku dal, mu ho dal s tím cílem, aby plnil svou funkci na světě, a když naplní poselství, proč byl na svět poslán, může odejít. Tělo začne chladnout a duše se začne odpojovat. Člověk, který se vymanil ze svého těla, je velmi citlivý a cítí velice intenzivně všechny podněty, které se dějí. Pokud je taková duše zatížená emocionálními výlevy pozůstalých, taková duše se nechce odpojit, ale chce se vrátit a smutnicího pozůstalého ukonejšit tím, že se neděje nic špatného.²⁹

Člověk, který zemře a jeho duše opustí své tělo, vnímá. Duše vnímá a pomalu se začíná odpojovat od svého astrálního těla. V tuto dobu začíná proces odlučování duše od těla. Člověk, který nelpěl na pozemských věcech, má jednodušší možnost odpojení se od pozemské schránky. Tento akt může trvat pár sekund, ale i několik dní. Záleží na tom, zda člověk byl se svým pozemským životem srovnaný a dokázal ho opustit.³⁰

Pro člověka věřícího v existenci posmrtného života, je takový odchod velmi rychlý. Jelikož není nic na pozemském světě, co by ho táhlo zpět, je jeho odchod hladký. Takový přerod do posmrtného života je znát i v momentě smrti. Člověk vydechne a není již cítit jeho přítomnost. Křesťané takového člověka doprovodí slovy „Jdi za světlem a odpočívej v pokoji“, a touto větou vlastně vyřknou to, co je po smrti. Tímto výrokem přejí zemřelému pokojnou cestu za životem posmrtným. Smrtí nastává okamžik odpočinku po době plnění svého úkolu, který byl Bohem dán. Úkol byl splněn, je čas na odpočinek.³¹

---

²⁸ Smrt je součástí života: Marek Orko Vácha [online]. 25. 1. 2021

²⁹ Ing. Arnošt Zatloukal: Smrtí život nekončí [online]

³⁰ Tamtéž

³¹ Smrt je součástí života: Marek Orko Vácha [online]. 25. 1. 2021

5.1 Posmrtné obřady

Obřady nebo také rituály jsou nezbytnou součástí smrti. Stejně tak jako jsou obřady při narození, i smrt je spojena s několika důležitými obřady.

Tyto obřady jsou součástí rozloučení a to vyššího rozloučení a utvrzení se v situaci, která právě nastala. V momentě posledního výdechu člověka byl čas udělený Bohem na tomto světě vyčerpaný. Člověk odchází smířený a duše přechází do jiného světa. V tento okamžik se z čistě osobní záležitosti stává záležitost společenská.³²

Pozůstalým se vyjadřuje účast, která má být v rámci korektnosti strohá. V případě jakékoliv smrti není vhodné ujišťovat pozůstalé o nevyhnutelnosti nebo o jiném možném důvodu, proč člověk zemřel. Byl v ten okamžik vyčerpan jeho čas a musel odejít. Tedy v takovém případě prostě „Upřímnou soustrast“ je adekvátním a vše říkajícím aktem sounáležitosti s pozůstalými.³³

Následuje jednodenní rozloučení v kruhu nejbližších, kdy zemřelý zůstává v domě a po omytí a oblečení je uložen do otevřené rakve. Takto se se zemřelým může rozloučit celá rodina a v blízkosti se pomodlit a zazpívat žalmy za duši, která odchází.

Po této době následuje poslední světská cesta, kterou vykonává jako nebožtík, uložen v rakvi, cestou do kostela. Za dřívějších dob bylo běžné, že rakev vynášeli z domu a doprovázeli zemřelého v průvodu do kostela. Tento průvod vede ministrant s křížem v rukách oblečený do rochety přes sutanu nebo barevnou suknicí. Tato poslední cesta byla uctěním života zemřelého. Dnešní doba však tento průvod neumožňuje, respektive ve městech, na vesnicích se tento obřad ještě udržuje, tedy můžeme primárně hovořit pouze z dob, kdy tento obřad probíhal tak jak bylo běžné.³⁴

---

³² Smrt je součástí života: Marek Orko Vácha [online]. 25. 1. 2021

³³ Tamtéž

³⁴ Teologie iniciačních svátostí: (Obřady uvedení do křesťanského života, ed. 1974, Úvod, č. 1-6) [online].

*Evangeliář či Písmo na rakvi symbolizují víru církve ve "slova věčného života"; Velikonoční svíce, symbol vzkříšeného Krista, odkazuje na skutečnost, že tak jako vstal z mrtvých Ježíš, budou vzkříšeni i ti, kdo v něj věří.*³⁵

5.2 Mše za zemřelého

V kostele probíhá mše svatá za zemřelého, při které jsou pronášeny modlitby a zpívají se žalmy. Je potřeba říci, že zde se kruh uzavírá. Jak bylo již zmíněno, v kapitole o křesťanských obřadech za Života, pohřeb stejně jako křest, probíhá na jednom místě. Je zde provázanost. Bez života by nebylo smrti a je tedy potřeba oslavovat nejen život, který přichází, ale oslavit i život odcházejícího člověka.

Hlavním je pronesená prosba kněze nebo jáhna v podobě modlitby za zemřelého:

Bože, s důvěrou svěřujeme našeho bratra (naši sestru) do tvých rukou. Tvá láska ho (ji) provázela po celý život:

Věříme, že ho (ji) také teď vysvobodíš ode všeho zlého a dáš mu (jí) svůj věčný mír. A v této víře prosíme, abys ho (ji) uvedl do svého království. Vždyť co minulo, bylo časné a nebude pláč ani nářek ani bolest, ale jen pokoj a radost, skrze Tvého Syna v Duchu svatém na věky věků. Amen.

„Jménem zesnulého Vás prosím, jestli ve svém životě někomu ublížil, pro milost Boží mu odpusťte.“ Následuje odpověď: „Odpusť mu Bůh.“³⁶

Následují modlitby za zesnulého, kterými se odevzdává jeho duše do Božího milosrdenství. Slova, která jsou pronášena, jsou plná života, naděje a také lásky. Smrt totiž lásku nebere. Smrtí láska nekončí, protože pokud je člověk s někým spojen, i po

---

³⁵ Teologie iniciačních svátostí: (Obřady uvedení do křesťanského života, ed. 1974, Úvod, č. 1-6) [online].

³⁶ Smrt je součástí života: Marek Orko Vácha [online]. 25. 1. 2021

smrti je dále milován. Láska je součástí života a smrti. Láskou vytváříme pouta, která jsou neoddělitelná.³⁷

Pokud není zádušní mše sloužená některý den před obřadem, je součástí pohřbu. Doporučuje se ale, aby zádušní mše byla oddělena od Mše svaté.

Mše svatá ve své svátosti je souzněním Ježíše Krista a zemřelého. Kristus, který zemřel na kříži pro všechny hříchy lidí, a projevil nekonečné Boží milosrdenství, je provázán v tento okamžik se zemřelým, aby i zemřelý svým zvláštním způsobem, zakusil stejné milosrdenství. Vyzývá se naděje v zmrtvýchvstání stejně, jako tomu bylo u Krista.

I tento obřad má svá pravidla, co se do barev oblečení týče. Obřad se nese v barevném rozlišení. Při pohřbu je žádoucí bohoslužebná barva černá nebo fialová, ovšem při pohřbu dítěte se jedná o barvu bílou, značící neposkvrněnost.³⁸

Při posledním rozloučením je kněz obrácen k lidu a společně s ministrantem stojí vedle sebe, ten drží v rukách kadidlo a svěcenou vodu a pronáší prosbu za zemřelého:

„Jménem zesnulého Vás prosím, jestli ve svém životě někomu ublížil, pro milost Boží mu odpusťte.“ Následuje odpověď: „Odpusť mu Pán Bůh.“³⁹

Poslední rozloučení je posledním fyzickým spojením zemřelého se společenstvím, ve kterém žil. Je to poslední okamžik před vynesemím rakve z kostela a následným uložením do hrobu. V křesťanství je smrt vnímána jako odloučení, ale pouze na nějakou dobu, jelikož víra v existenci posmrtného života je silnější a tedy je zde vidina blízkého setkání.⁴⁰

---

³⁷ Smrt je součástí života: Marek Orko Vácha [online]. 25. 1. 2021

³⁸ Teologie iniciačních svátostí: (Obřady uvedení do křesťanského života, ed. 1974, Úvod, č. 1-6) [online].

³⁹ Tamtéž

⁴⁰ Tamtéž

Nastává chvíle ticha, která je velmi důležitým momentem, protože pouze z ticha se rodí modlitba církve.

Stejně jako při křtu, je při posledním rozloučení použita svččená voda. Rakev je pokropena svččenou vodou a kolem rakve jsou rozestaveny velikonoční svíce. A jelikož křtem člověk s Kristem zemřel, smrtí s ním bude vzkříšený. Kadidlo, které je součástí pohřbu, symbolizuje úctu k Duchu svatému, kterého bylo tělo chrámem.

Vyvrcholením celého obřadu je chvalozpěv, který je velmi používán. Inspirace Jobovým vyznáním víry v život, který smrtí nekončí.

5.3 Pohřeb

Uložení ostatků do hrobu je poslední službou zemřelému, kterému se tímto dává najevo sounáležitost a místo ve společenství. První v řadě jde ministrant a za ním kněz, následuje rakev, nesená anebo vezená a za ní kráčejí pozůstalí s průvodem. Ministrant nese v rukách kříž. Celý průvod doprovází hudba.⁴¹

Hrob, pokud nebyl posvěcen, projde aktem posvěcení, tedy z kropením svččenou vodou. Následuje krátká modlitba. Do posvěceného hrobu se spustí rakev, která se také pokropí vodou. Tímto je akt odevzdání zemřelého milujícímu a milosrdnému Bohu ukončeno.⁴²

Do hrobu se vkládají květy a lidé kondolují nejbližší rodině.

Křesťanství upřednostňuje pohřeb do země, jelikož každý křesťan dle Evangelia může podle zmrtvýchvstání Ježíše Krista být vzkříšen. Je tedy potřeba uchovat ostatky v takovém stavu, aby bylo možné tímto aktem projít. Proto je pro křesťanství méně žádoucí pohřeb žehem.

---

⁴¹ Smrt je součást života: Marek Orko Vácha [online]. 25. 1. 2021

⁴² Tamtéž

V této části je potřeba zmínit, že pro pozůstalé v tento okamžik nastává uvědomění si nově nastalé situace. V rodině dochází vlivem úmrtí k mnoha novým rolím. Z žen se stávají vdovy, z mužů vdovci, z dětí sirotci anebo se z nich stávají hlavní členové domácnosti, v případě synů přebírají otcovské povinnosti a dcery povinnosti matky. Ovšem pozůstalých je mnohem více a každý, i když není v příbuzenském vztahu, má svou roli v době po smrti zemřelého a prochází stavy více či méně podobnými s přímými pozůstalými.⁴³

Jsou postaveni před dobu zármutku, která probíhá v několika fázích, jak o tom mluví E. K. Rossová⁴⁴ a s tím spojené i jiné nové situace. Mezi ty nejzákladnější je potřeba uvést, že pozůstalý se musí naučit žít bez zemřelého, což přináší v mnoha případech nelehký úkol.

6 Buddhismus

Nejprve je třeba uvést, že buddhismus má několik rozdělení. Dělí se na tři hlavní proudy – nejde o tři druhy učení, nejsou tři Buddhové, učení je jedno, jeho interpretace se liší. Dělí se na větve nebo cesty - théravádu⁴⁵, mahájánu⁴⁶, vadžrajánu⁴⁷ a s ní spojený tibetský buddhismus. Buddhismus, který bude pro účel této práce porovnáván s křesťanstvím, je vadžrájána a na rozdíl od křesťanství, které je monoteistické, buddhismus nelze brát jako náboženství, ale nauku jak správně žít, aby bylo dosaženo buddhovství, lepší sansáry⁴⁸ nebo také osvícení. Dalo by se tedy říci, že buddhismus je neteistický.⁴⁹

---

⁴³ Smrt je součástí života: Marek Orko Vácha [online]. 25. 1. 2021

⁴⁴ KÜBLER-ROSS, Elisabeth. Světlo na konci tunelu: úvahy o životě a umírání. Brno: Jota, 2012., s.85-91

⁴⁵ MILTNER, Vladimír. Malá encyklopedie buddhismu. Praha: Libri, 2002, s. 222

⁴⁶ Tamtéž, s. 145

⁴⁷ Tamtéž, s.253

⁴⁸ Tamtéž, s.200

⁴⁹ Tamtéž, s. 222-223

6.1 Theraváda

Theraváda (učení starších) je nejstarším dochovaným buddhistickým učením. V theravádě je nejvyšším dosažením cíle arhant.⁵⁰ Theraváda je buddhistické učení aplikované především v Jihovýchodní Asii – Kambodža, Laos a Thajsko, také ale na Srí Lance.⁵¹

6.2 Mahájána

Mahájána,⁵² v překladu doslovně velký vůz, je učení severního buddhismu. Mahájána na rozdíl od theravády neusiluje o dosažení arhanta, tedy nirvány pro jednotlivce, ale přijímá ideál bódhisattvy⁵³. Probuzení se jako bódhisattva je nejvyšší dokonalé probuzení. Takové probuzení je ideálním pro vstup do nirvány, ale osoba, která si vybere cestu bódhisattvy, má možnost pomáhat ostatním osobám a vyučovat dharmu⁵⁴. Takové jednání je vedeno soucitem k ostatním osobám.

Bódhisattvů je hned několik typů⁵⁵ a mahájánový buddhismus jich uctívá mnoho, jako například bodhisattva Avalokitéšvara⁵⁶, který se zjevuje především tehdy, když je na světě nejhůř a vysvobozuje ostatní bytosti. Mahájánový buddhismus se praktikuje ve východní Asii a to převážně v Číně, Korei, Japonsku nebo Vietnamu.

Buddhismus, který jsem pro svou práci vybrala, se nazývá Vadžrajána – v doslovném překladu Diamantový vůz, též také jako tantrický buddhismus, který se objevuje již pět století po vzniku mahájánového buddhismu. Vadžrajána je souborem

---

⁵⁰ MILTNER, Vladimír. Malá encyklopedie buddhismu. Praha: Libri, 2002, s.35

⁵¹ Tamtéž, s. 222

⁵² Tamtéž, s. 145-146

⁵³ Tamtéž, s. 63-64

⁵⁴ NYDAHL, Ole. O smrti a znovuzrození: pohled buddhismu na poslední okamžiky života. Praha: Buddhismus Diamantové cesty linie Karma Kagjü - Bílý deštník, 2011, s. 222

⁵⁵ MILTNER, Vladimír. Malá encyklopedie buddhismu. Praha: Libri, 2002, s.63-64

⁵⁶ Tamtéž, s.51

několika různých praxí a je nejkratší cestou k buddhovství. Toto učení předával Buddha vybraným žákům.⁵⁷

6.3 Vadžrajána

Vadžrajána je svou tantrickou podstatou velmi zajímavá z pohledu umírání a smrti. V tibetském buddhismu je mnoho rituálů, vykonávaných za umírající a zesulé a nedílnou součástí je též odříkávání mater a dhárání⁵⁸

Buddhismus vychází z učení prince Siddhárthy Gautamy⁵⁹, který pohnutý utrpením lidí se rozhodl, opustit své blízké a osvobodit se nejen od sebe sama, ale najít cestu, jak osvobodit všechny bytosti od strastí. Hledal učení mnoha mudrců a vyzkoušel mnohé asketické praktiky, aby zjistil, že ani asketický život nevede k uspokojení, které hledal. Asketismus tedy nebyla cesta. Siddhártha Guatama přirovnal asketický život ke struně. Struna musí být natažená, ne povolená nebo utažená. Stejně tak světský život není cesta k osvícení. Zmožen cestou usedl pod strom, kde hluboce meditoval a dosáhl probuzení. Probuzen a očištěn byl schopen vidět všechny své minulé životy, zároveň viděl, jak ostatní trpí a umírají a znovu se rodí, každý dle svých skutků. Tento věčný koloběh buddhistického života se nazývá sansárou⁶⁰. Sansára je zapříčiněná karmou a nevědomostí. Únik ze sansáry je možný pouze v případě nedotčenosti myšlenek po smyslových zážitcích. Buddhova teze ušlechtilé pravdy zní⁶¹:

1. Všechno žití je strast
2. Všechna strast má příčinu v žádosti
3. Odstranění této žádosti vede k odstranění utrpení

---

⁵⁷ MILTNER, Vladimír. Malá encyklopedie buddhismu. Praha: Libri, 2002, s.68-71

⁵⁸ Tamtéž, s. 92

⁵⁹ Tamtéž, s. 68

⁶⁰ MILTNER, Vladimír. Malá encyklopedie buddhismu. Praha: Libri, 2002, s. 210

⁶¹ BLECHA, Ivan. Filosofie: (základní problémy). 2., opravené a rozšířené vyd. Olomouc: Fin, 1996., s. 220-221

4. Cestou k tomuto osvobození je osmidílná stezka, Arjášťangamárga pravé víry, pravého myšlení, pravého mluvení, pravého jednáním pravého života, pravého snažení, pravé bdělosti a pravého soustředění.⁶²

7 Buddhistické zrození

Zatímco v křesťanství je zrození v rukou Boha, v buddhismu je zrození v návaznosti na životech předchozích a tím spojeném karmanovém zákoně. Znovuzrození je nedokonalost člověka a žádostivost po smyslových radostech. Zrozením se člověk stává znovu hmotným a i přesto, že byl veden dobrou myšlenkou, je třeba zakusit další utrpení, aby si uvědomil, že žádnými žádostivostmi není život hodnotný. Hlavní hodnotou buddhismu je život v meditaci a cesta ze sansáry, která je zakončena Ušlechtilou osmidílnou stezkou a následně Nirvanou.⁶³

Zrození v buddhismu je zrozením se pěti živlů. Živly jsou země, voda, oheň, vzduch a vědomí. Aby člověk mohl vzniknout, je třeba tři podmínky. Vajíčka matky, tento stav prožívá člověk jako červené, sperma otce jako bílé a vědomí člověka. Toto jsou základní podmínky zrození s určitým genotypem, v určité kultuře a určitým rodičům. Proud světla proudí v těle, zrozeném ze dvou buněk a jejich světlo prochází člověkem. Bílé světlo z otcovy buňky proudí ze srdečního centra do vrcholku hlavy. Zatímco červené, matčino rudé světlo proudí u ženského potomka z bodu G, u mužského potomka z prostaty nebo z žaludu penisu, do pěti míst kola energetického kanálu. Hlava ovládá tělo, řeč je v hrdle, mysl v oblasti srdce uprostřed těla ovládá vlastnosti uměleckého založení a úplně nejspodněji je umístěná aktivita.⁶⁴

7.1 Buddhistický život

Vše v životě má svůj účel. Nic se neděje bez příčiny. Život je pouze jediný a je nedělitelný. Formy života jsou pomíjivé a nepřeberné. Nelze se vyhnout smrti. Se

---

⁶² MILTNER, Vladimír. Malá encyklopedie buddhismu. Praha: Libri, 2002, s.38

⁶³ SOGJAL, GAFFNEY, Patrick a Andrew HARVEY, ed. Tibetská kniha o životě a smrti. Vydání čtvrté, v Argu třetí. Přeložil Dušan ZBAVITEL. Praha: Argo, 2017, s. 339

⁶⁴ RINBOCHAY, Lati a Jeffrey HOPKINS. Smrt, mezistav a znovuzrození v tibetském buddhismu. 2. vyd. Přeložil Nora KASANICKÁ. Brno: Barrister & Principal, 2012, s.68-70

zkušeností života a utrpení přichází schopnost soucítění. Nejen vcítění a ztotožnění se s určitým utrpením otvírá bránu k porozumění a přiblíží vlastní probuzení, stejně jako tomu bylo u Buddhy. Osvícení a pochopení je hlavním cílem meditací. Smyslem života buddhisty je stav vědomí nazývaný Nirvána. Je třeba stát se sám sebou a nahlédnout do nitra svého vlastního Buddhy.⁶⁵

Hlavním cílem života každého je získání štěstí pro všechny a osvobodit je od utrpení. Pokud člověk nalezne toto porozumění, nalezne skutečné štěstí a spokojenost. Nejlepší způsob, jak dosáhnout štěstí a úspěchu je, žít život s myšlenkou na prospěch ostatních.

Nedílnou součástí buddhistického života je soucit. Soucit nejen k bližnímu ale i ke zvířatům a okolnímu světu. Skrze soucit, osvobozuje člověk ostatní od utrpení a tím prospívá druhým. Je to život v míru a souznění. V případě absence soucitu, naše ego, emocionální stav mysli i myšlenky způsobují ostatním škodu v podobě utrpení.⁶⁶

Každý z lidí má tedy zodpovědnost za štěstí a mír všech ostatních bytostí.

7.2 Karma – karmanový zákon

Součástí buddhistického života je karma. Karmu lze definovat jako následek zkušenostně podobný příčině⁶⁷.

Karmanový zákon, vyjadřující příčinu závislou na následku, lze přirovnat k úsloví „Kdo s čím zachází, tím také schází“. Buddhismus není příručkou pro spokojený život, nýbrž je návodem na život v míru a souladu. Karma nebo také Kamma, je ovlivněná jednáním jednající osoby, a to nejen v právě probíhajícím životě, ale i ze životů předchozích. Pokud je vůle, nebo záměr provést čin v dobrém záměru, karma je pozitivní, a tedy dle správného uchopení nevede k utrpení druhých. Veškerá naše jednání i

---

⁶⁵ SOGJAL, GAFFNEY, Patrick a Andrew HARVEY, ed. Tibetská kniha o životě a smrti. Vydání čtvrté, v Argu třetí. Přeložil Dušan ZBAVITEL. Praha: Argo, 2017, s. 336-341

⁶⁶ Motivation in Daily Life: Kyabje Lama Zopa Rinpoche [online]

⁶⁷ SOGJAL, GAFFNEY, Patrick a Andrew HARVEY, ed. Tibetská kniha o životě a smrti. Vydání čtvrté, v Argu třetí. Přeložil Dušan ZBAVITEL. Praha: Argo, 2017, s. 124

z minulých životů se zrcadlí v našem současném životě. Je tedy důležité, uvědomit si, že bolest a utrpení, které prožíváme v současném životě, jsou skutky z životů minulých.⁶⁸

Pro Tibetany je karma v každodenním životě velmi podstatnou a praktickou. Karma je etický kodex, kterým se řídí a přijímají ji jako přirozený a spravedlivý proces.⁶⁹ Karma je pochopení zodpovědnosti za své skutky a jejich připomínání i v době, kdy by již mohl nastat pocit, že tyto skutky jsou zapomenuty.

„Všechno v mém životě přede mnou defilovalo – styděl jsem se za řadu věcí, které jsem zažil, protože se zdá, že jsem měl tehdy odlišné poznání... Nejen co jsem udělal, ale i jak jsem ovlivnil jiné lidi ... Zjistil jsem, že ani myšlenky se neztrácejí.“⁷⁰

Karma je hlavním činitelem pro přerušení stavu znovuzrovnání, sansáry a dosažení hlavního cíle každého buddhisty, kterým je Nirvána nebo také osvícení.

8 Umírání v buddhismu

V tibetském buddhismu jsou pro umírající návody s přesnými postupnými kroky, které se mají dodržovat, aby došlo k vysvobození z koloběhu sansáry.

Buddhismus pracuje s pěti elementy, které jsou spojené s každou živou osobou. To jsou; země, voda, oheň, vzduch a vědomí. Tyto elementy vytvářejí v celku tělesnost člověka⁷¹. Zatímco při zrození se tyto živly rodí k energické aktivitě, při umírání se tato energetická aktivita obrací⁷². Tato aktivita má své pořadí. Následné rozpouštění živlů je v pořadí, které je závislé na karmě. Většinou jde rozpouštění v tomto pořadí; země, voda, oheň a vzduch. Živel země je obsažen v kostech, svalech a všem pevném. Živel vody jsou

---

⁶⁸ NYDAHL, Ole. O smrti a znovuzrození: pohled buddhismu na poslední okamžiky života. Praha: Buddhismus Diamantové cesty linie Karma Kagjü - Bílý deštník, 2011, s. 149-152

⁶⁹ SOGJAL, GAFFNEY, Patrick a Andrew HARVEY, ed. Tibetská kniha o životě a smrti. Vydání čtvrté, v Argu třetí. Přeložil Dušan ZBAVITEL. Praha: Argo, 2017, s. 125

⁷⁰ Tamtéž, s.127

⁷¹ NYDAHL, Ole. O smrti a znovuzrození: pohled buddhismu na poslední okamžiky života. Praha: Buddhismus Diamantové cesty linie Karma Kagjü - Bílý deštník, 2011, s. 71

⁷² Tamtéž, s. 73

veškeré tekutiny jako krev, lymfa nebo sperma. Tělesné teplo je ohněm a po něm následuje dýchání, které je živlem vzduchu. Teprve posléze odchází poslední živel, kterým je vědomí.⁷³

„Proces umírání začíná rozpadem části těla. Má osm etap, počínaje rozpadem prvku země, pak následují prvky vody, ohně a větru. Další čtyři etapy barevné vize: bílé vidění, navýšení červeného prvku, téměř dosažení černého a nakonec jasné světlo smrti.“⁷⁴ viz tabulka č.1

Během fáze umírání jsou v přítomnosti umírajícího jeho nejbližší, a doporučené je, aby tito seděli v čele lůžka. Žádný by neměl být v nohách umírajícího. Nemělo by docházet ani k uvolňujícím masážím například nohou, jelikož v ten okamžik by se uvolňující energie soustředila na spodní část těla, což není žádoucí. Energie by měla proudit do vrcholku hlavy a umírající by neměl být ničím rozptylován. V té návaznosti se doporučuje, aby přátelé a známí přišli v první fázi umírání a pouze v dobré náladě. V době umírání by mělo být zamezeno fluktuaci lidí a počet lidí by měl být omezen pouze na nejbližší, tedy rodinné příslušníky. Tuto službu umírajícímu, tedy výběr a zamezení pohybu energií v podobě mnoha lidí, zajišťuje někdo z rodinných příslušníků. Pro umírajícího buddhistu je nezbytné, aby byl v prostředí, ve kterém se cítí dobře a měl na dohled obrázky, které mu připomínají bezpečí a útočiště. Ideální pro umírajícího buddhistu je, když je v době jeho umírání přítomen jeho učitel.⁷⁵

Není žádoucí, aby se v době umírání v přítomnosti umírajícího plakalo. Jelikož cílem buddhismu je přestat ulpívat na čemkoliv, je tedy třeba, aby umírající nebyl vtahován zpět na tento svět nářkem. Takový nářek může být negativním pro jeho rozpuštění a možný vstupu do Nirvány.

---

⁷³ NYDAHL, Ole. O smrti a znovuzrození: pohled buddhismu na poslední okamžiky života. Praha: Buddhismus Diamantové cesty linie Karma Kagjü - Bílý deštník, 2011, 73-76

⁷⁴ BSTAN-'DZIN-RGYA-MTSHO XIV. Malá kniha buddhismu. Přeložil Petr TEICHMANN. Praha: Dobrovský, 2016

⁷⁵ NYDAHL, Ole. O smrti a znovuzrození: pohled buddhismu na poslední okamžiky života. Praha: Buddhismus Diamantové cesty linie Karma Kagjü - Bílý deštník, 2011, s. 66-67

Důležitá je i poloha, ve které umírající opouští tělo. Jelikož pro buddhismus je opouštění vědomí možné jedním ze sedmi otvorů, nejlépe této možnosti odpovídá poloha „Pozice lva“⁷⁶ viz obrázek č.1. Pozice lva umožňuje odchod vědomí levou nosní dírkou a tedy dosáhnout správného odchodu do Nirvány.

Pokud je umírající schopen zaujmout polohu vsedě se zakloněnou hlavou, kterou si například podloží polštářem a při představě toho nejkrásnějšího co si dokáže představit, lze tím dosáhnout cesty k trvalému štěstí. Skrze klenbu lebeční lze dosáhnout phowy⁷⁷.

Dovršení umírání je zhruba po dvaceti až třiceti minutách po posledním výdechu, po splnutí energie matky a otce v oblasti srdce. V tento okamžik dojde k zatemnění, které pochází z nevědomosti. I přesto, že zmizí prožitky, zůstane bdělost. Nastalá tma je opuštěním vědomí od tohoto života.

Nenastává ale smrt v tom pravém smyslu, i přestože z biologického hlediska již přestala fungovat mozková činnost a srdeční akce, nastává mezistav samotného znovuzrození, který je pro všechny buddhisty velmi důležitým.⁷⁸

9 Smrt v buddhismu

Smrt přichází z čistě racionálních důvodů, kterými jsou stáří nebo nemoc, ale přichází i nepředvídatelně a plná překvapení. Smrt je jasnou příčinou narození. Bez tohoto by smrt neexistovala a nebyl by důvod odpovídat na otázku proč se tak děje a zda je něco po smrti. Vzhledem k tomu, že smrt je nedílnou součástí života, je třeba si uvědomit, že revoltovat proti ní je aktivita, která již z přirozeného pohledu nemá absolutně žádnou relevantní váhu. Smrt je součástí všech lidí.

Smrt z pohledu ateisty má podobu nicoty. Západní kultura je přesvědčená o tom, že smrtí vše končí. Smrt je jen ukončením živého a vše poté již není pro zemřelého

---

⁷⁶ NYDAHL, Ole. O smrti a znovuzrození: pohled buddhismu na poslední okamžiky života. Praha: Buddhismus Diamantové cesty linie Karma Kagjü - Bílý deštník, 2011, s. 66

⁷⁷ Tamtéž, s. 232

⁷⁸ Tamtéž, s. 82-86

podstatné. V buddhismu je smrt cestou za Nirvánou. Je to cesta, která vede přes mnoho reinkarnací, až dojde k bodu osvícení, kterým je Nirvána. Smrt se z pohledu dnešní doby nedoceňuje jako důležitý bod v životě člověka. Smrt je součástí, o které se moc nehovoří. Může tomu být i proto, že v dnešní době jsme se smrtí denně konfrontováni, a to vlivem médií, kdy je nám tato velmi podstatná životní etapa, zakončující náš organický život, předkládána jako něco, co není hodno emocionálního zaujetí. Člověk poté nepřemýšlí nad smrtí jako nad stavem, který je hoden hlubšího uchopení, ale nehovoří o ní vůbec nebo jako o něčem, co vlastně přijde, ale není třeba se tím znepokojovat.

Je potřeba si uvědomit, že i přes to, že smrtí končí organický život jedince, v náboženství je smrt přijímaná jako mezník k dalšímu bytí a má velký význam nejen z pohledu náboženského, ale především ve své individualitě a privátnosti.

Smrt v buddhismu má velký význam.

Jedná se o mnoho časových úseků, které na sebe navazují a jsou v době smrti a po smrti velmi důležité. Od počátku přípravy na smrt až po momenty smrti, se jedná o chvíle, které jsou důležité pro správný odchod duše. Buddhismus se zabývá velmi hluboce stavy mysli, zejména v době smrti, kdy se odehrává přerod duše.

9.1 Rituály

Mezi rituály, které v době smrti praktikují buddhisté, náleží/patří odříkávání manter. Každá mantra má svůj význam a slouží, stejně jako modlitby v křesťanství, k vyjádření podstatného pro daný okamžik.

V buddhismu se jako jedna ze základních manter, spojenou se smrtí, odříkává mantra bódhisattvy Avalokitéšvary, se slovy *Óm mani padmé hum* viz. obrázek č.2, která má svým významem velký vliv při umírání buddhistických praktikujících, a i v dnešní

době je velmi používaná. Tato mantra měla přinést nejen užitek, ale měla i velký vliv na umírání, následnou smrt a osvobození od budoucích zrození praktikujících buddhistů.⁷⁹

V návaznosti na provinění, která mohl zemřelý mít, se odříkávají i další mantry, mezi které například patří mantra Vadžrasattvy⁸⁰. Pokud zemřelý byl ve svém životě negativní, je doporučováno učiteli odříkávat více manter, pro možnost vysvobození se z nižších stavů znovuzrození. V takovém případě mohly počty manter být i v řádech statisíců či milionů odříkání, kdy nemusela být odříkávána pouze jedna z manter ale mantry různé. Takové odříkávání může způsobit, že další zrození bude probíhat v lidské podobě.⁸¹

Stejně jako je pro zemřelého buddhistu žádoucí reinkarnovat se do podoby lidské, je i žádoucí, aby podmínky jeho zrození byly žádoucí. I k tomuto jsou potřebné odříkávání zvané dháraní. Jedná se o takzvané přísliby a k volání k pomoci a k ochraně.⁸²

Tyto dháraní jsou důležité pro rychlejší probuzení a získání síly čtyř hlavních pozitivních kvalit, kterými jsou ve smrti potkat tathagáty⁸³, nezrodit se v nižších vrstvách. Na smrt se buddhisté připravují a pomocí meditací se pokouší dosáhnout osvícení.

Můžeme se domnívat, že stejně jako v křesťanství i v buddhismu, se znovuzrození, v křesťanství posmrtný život, blízce váže na dobré skutky vykonané za života. Pokud buddhista bude vykonávat za života blaho a pomáhat nemohoucím, může po smrti dosáhnout Nirvány nebo lepšího znovuzrození.

9.2 Karmanový zákon

Hovoříme-li o buddhismu, nelze se nevěnovat tématu Karmy nebo také karmanovému zákonu. Karma je závislost příčiny a následku. Jednoduše lze říci, co

---

⁷⁹ MILTNER, Vladimír. Malá encyklopedie buddhismu. Praha: Libri, 2002, s.174

⁸⁰ Tamtéž, s. 256

⁸¹ Tamtéž, s. 92 a 174

⁸² Tamtéž, s.92

⁸³ Tamtéž, s.239

zaseješ to sklidiš. Je tedy podstatou buddhistického života, žít v souladu s pozitivními činy a vyhýbat se negativním. Cílem celého snažení je dosažení Nirvány⁸⁴ nebo také osvícení, tedy stavu vědomého ukončení reinkarnace, kdy vědomí člověka zůstává ve stavu podobného jako při meditaci.

Důležité je říci, že v buddhismu není žádná stálá entita nebo duše. Po smrti zůstane z člověka jeho vědomí, které se bude vtělovat do jiného pozemského tvora, pokud nedojde ukončení reinkarnace Nirvánou.

Znovuzrození nastává zhruba 10 dní po smrti. Tento čas je však velmi závislý na tom, zda člověk, který se nachází v mezistavu, byl ve svých minulých životech k něčemu připoutaný. Tento stav je mezistavem mezi smrtí a znovuzrozením. V tento okamžik nahá mysl je stále ovládána minulým životem. Nyní je důležité, zda člověk ulpíval na věcech nebo prožitcích nebo zda dosáhl buddhovství a dosáhne Nirvány, vědomé ukončení, přerušení, onoho řetězce znovuzrozdování, sansáry.

Znovuzrozdování není ovšem v buddhismu chápané jako stěhování duší, metempsychóza, neboť žádná duše, ve smyslu neměnné a věčné entity duchovní povahy, neexistuje, a z tohoto důvodu je mnohem přijatelnější používat výrazu znovuzrozdování. Vymanění se ze sansáry a dosažením stavu buddhovství, je navození stavu osvícení, lze pouze vlastním usilováním. Tohoto stavu dosáhnou většinou mniši nebo vysocí lámové.⁸⁵

Tohoto stavu nedosáhne většina buddhistů, a proto usilují alespoň o lepší znovuzrození. Tuto možnost mají všichni lidé a právě proto o ní usilují. Ne každý člověk však tohoto využije. viz tabulka č.2

9.3 Reinkarnace – znovuzrození

Zhruba po deseti dnech od smrti, což není přesný čas, protože záleží na osobní karmě každého člověka, je začátek znovuzrození do nového života. V návaznosti na

---

⁸⁴ MILTNER, Vladimír. Malá encyklopedie buddhismu. Praha: Libri, 2002, s.170

⁸⁵ NYDAHL, Ole. O smrti a znovuzrození: pohled buddhismu na poslední okamžiky života. Praha: Buddhismus Diamantové cesty linie Karma Kagjü - Bílý deštník, 2011, s. 126-128

dojmy, které člověk v minulém životě prožil a zda s nimi byl v souladu, ovlivní další znovuzrození. Jak jsme již zmiňovali, nyní přichází ona příčina a následek. Pokud člověk došel ve svých meditacích do stavu, kdy nechal prožitky volně procházet a nenechal se jimi ovlivňovat, je velká pravděpodobnost, že nyní bude prožívat období blaženosti. Člověk, který nevěnoval meditaci mnoho času, toto období bude vnímat velmi neklidně a zmateně. Takový člověk, který zůstal připoutaný ke svému tělu a světu, bude mít tendenci se stavu znovuzrození vyhnout a tím bude prodlužovat dobu mezistavu.⁸⁶ viz tabulka č.2

Nastane období, kdy bude člověk prožívat chaos, pokud nedosáhl osvícení. Dále bude dodržovat stejné návyky jako za života. Bude chodit do zaměstnání, navštěvovat své blízké a přátele. Vzhledem k absenci těla, bude prožívat stavy, kdy bude vnímat myšlenky žijících lidí, nebude ani jazyková bariéra. Vše bude zahalené do mlhy, a to v návaznosti na ztrátu smyslových dojmů a prožívání bude pouze skrze vibrace a intuici.⁸⁷

Posléze však přijde okamžik, kdy si člověk uvědomí, že je mrtvý. Bude to doba, kdy se mu vše bude zdát ještě více zmatené a neuchopitelné. Emocionálně velmi vypjaté. Uvědomění si, že tento stav nastal, však bude časem znovuzrození a v tento moment přichází uvědomění si, zda člověk v minulých životech byl vřelý, starostlivý a s dobrými myšlenkami a dobrým vztahem k ostatním, anebo byl egoistický, vypočítavý a nekonal dobré skutky. Pocity, které člověka zaplaví, jsou buď pocity radosti anebo pocity strachu. Zhruba v polovině čtyřiceti devíti dnů mezistavu, je nasměrování do nového znovuzrození víceméně jasné. Člověk měl dost času si uvědomit, zda byl v minulých životech dobrým člověkem, nebo zda páchal zlo.⁸⁸

Znovuzrození v oblastech existence je pevně svázané s karmou z minulých životů nebo by se dalo přirovnat k nastavenému zrcadlu. viz tabulka č.3

---

⁸⁶ NYDAHL, Ole. O smrti a znovuzrození: pohled buddhismu na poslední okamžiky života. Praha: Buddhismus Diamantové cesty linie Karma Kagjü - Bílý deštník, 2011, s. 135-136

⁸⁷ Tamtéž, s. 136

⁸⁸ NYDAHL, Ole. O smrti a znovuzrození: pohled buddhismu na poslední okamžiky života. Praha: Buddhismus Diamantové cesty linie Karma Kagjü - Bílý deštník, 2011, s. 137

Převtělování byla součástí i křesťanství a ve spisech Órigenových se dochovaly zlomky z učení, ve kterých Órigenes učil v souvislosti o reinkarnaci. Toto jeho učení však bylo roku 533 na Druhém konstantinopolském koncilu zakázáno, Órigenes byl posmrtně odsouzen a jeho učení bylo zničeno, vzhledem k tomu, že odporovalo křesťanskému stvoření v lůně matky.⁸⁹

9.4 Posmrtný stav

Tibeťané prozkoumali lidskou mysl téměř dokonale. Zabývají se myslí jako součástí meditačních forem přenesení mysli a vysocí lámové jsou schopni v takovém stavu setrvat po velmi dlouhou dobu.

Mysl je důležitou součástí času po smrti, a to z důvodu, že mysl neumírá. Mysl je prostorem vědomí, který není ohraničený ani dobou ani časem a prostupuje vším, co je spojené se životem, tedy i se smrtí. Základem mysli je radost, která je září, která v člověku vyvolává pocity blaženosti a je součástí všech životů.⁹⁰

V Buddhismu je stav po smrti nejdůležitější z důvodů reinkarnace, případně dosažení osvícení. Smrti předchází krátký stav, který je zakončený posledním výdechem. V tomto období dochází ke ztrátě kontroly nad všemi fyzickými schopnostmi, tedy nad celou svalovou koordinací. Při tomto stavu se člověk uvolní ve svalovém napětí, a to se projevuje například únikem slin z úst nebo uvolněním tekutiny z nosu. Člověk se následkem toho cítí vyprahle. Po tomto ochabnutí, přestane člověk ovládat regulaci tepla v těle, kdy tato skutečnost probíhá z periférií spodních částí těla, přes hrudník směrem k hlavě do tzv. malého oběhu mezi obličejem a srdcem a přestává kontrola dechu. Dech pomalu ustává. Tělo může mít tendenci udržet se při životě.⁹¹

Následují tři výdechy, po kterých se člověk již nenadechne. Nastává doba smrti. V buddhismu začíná asi patnáctiminutové období, kdy člověkem začne prostupovat bílé

---

⁸⁹ Ing. Arnošt Zatloukal: Smrtí život nekončí [online]

⁹⁰ NYDAHL, Ole. O smrti a znovuzrození: pohled buddhismu na poslední okamžiky života. Praha: Buddhismus Diamantové cesty linie Karma Kagjü - Bílý deštník, 2011, s. 128-131

⁹¹Tamtéž, s. 73-76

světlo. Světlo myslí, které sestupuje do středu těla k oblasti kolem srdce. Je potřeba upřesnit, že nesestupuje do srdce, ale pouze do jeho oblasti na jeho úroveň. V době sestupování tohoto světla, lidé slyší ve své mysli zvuk HANG, který je pomalý a klesá tělem společně se září. Tento akt se děje z důvodu toho, že sestupuje všech třicet tři rozličných pocitů hněvu, které Tibetáné rozlišují. Děje se tak od vrcholku hlavy z oblasti mozku až do oblasti srdce. Při tomto stavu zemřelý prožívá události z právě ukončeného života, vybavují se mu okamžiky, které prožil, lidé se kterými žil anebo je znal.

Je to doba, kdy se zjevuje velmi omamné světlo, které svým zářením hřeje a navozuje příjemné pocity. Toto světlo je jasné, ale neoslepuje člověka, dalo by se přirovnat ke svitu měsíce. To mysl vstupuje k srdci.⁹²

Zhruba patnáct minut po posledním výdechu a nastalé fyzické smrti se z dolní části těla začne uvolňovat červená energie ze spodního centra, která je vytvářena z vajíčka matky. Toto je okamžik kdy se uvolňuje čtyřicet druhů touhy, která se proměňuje v radost a stoupá středem těla do úrovně srdce a člověk vnímá zvuk AAA, která v něm navozuje příval blaženosti.⁹³ viz obrázek č.3

Zhruba po třiceti minutách se obě energie setkají na úrovni srdce společně se sedmi nevědomostmi, které uvnitř člověka ale byly odjakživa. Člověk je bdělý a nevnímá nic konkrétního, jen takový stav jako když kouká do prázdna. Nevyrušuje ho žádná myšlenka, žádný podnět, který by ho z tohoto stavu vytrhoval. Následně je z tohoto stavu vytržen velkou silou a probudí se. Nastává okamžik, kdy si mysl uvědomí veškeré své schopnosti, dobré vlastnosti a vše co člověk v sobě má. Také si uvědomí všechny radosti a buddhovské kvality. Toto je okamžik osvícení. Toto je stav, kterého chce dosáhnout každý buddhista. To je prožitek absolutní blaženosti.⁹⁴

---

⁹² NYDAHL, Ole. O smrti a znovuzrození: pohled buddhismu na poslední okamžiky života. Praha: Buddhismus Diamantové cesty linie Karma Kagjü - Bílý deštník, 2011, s. 76-82

⁹³ Tamtéž, s. 82-83

⁹⁴ NYDAHL, Ole. O smrti a znovuzrození: pohled buddhismu na poslední okamžiky života. Praha: Buddhismus Diamantové cesty linie Karma Kagjü - Bílý deštník, 2011, s. 82-83

Lidé, kteří se během života naučili medítovat, jsou schopni si tento okamžik uchovat již napořád. Tento stav si umí uchovat většinou hlavně vysocí lámové a i u nich je to vzácné. V případě neudržení si tohoto stavu ztrácí člověk vědomí.⁹⁵

Deset dní po smrti musí člověk čelit faktu, že je mrtev. Může hledět do zrcadla a nevidí svůj odraz, jde v písku na pláži a nezanechává za sebou stopy.

Každý člověk však nejpozději čtyřicet devět dní po smrti má již svou novou existenci. Jeho existence se odráží v tom, jaký žil minulý život.⁹⁶

10 Existuje život po životě

Vzhledem k tomu, že jsou svědci klinické smrti, je jisté, že jejich svědectví vnáší do tématu, co se děje po smrti, zda člověk, respektive duše člověka nebo jeho vědomí, vnímá nebo je zde jiná aktivita. Lidé, kteří prožili klinickou smrt, hovořili o tomto stavu, že slyšeli vše, co se kolem nich dělo a také to viděli. Chtěli odpovědět, volali, ale nedostalo se jim odpovědi.⁹⁷

Lidé, kteří prožili klinickou smrt, tedy zástavu srdce nebo mozkovou smrt, vypověděli, že byli v té době obklopeni teplým vlídným světlem, většina se shodla v tom, že to byl tunel, tmavý černý tunel a na konci bylo světlo. Světlo, které viděli nazývali také láskou, protože světlo stejně jako láska jsou mimo svět jedno a to samé. Většina, která prožila tento stav, viděla kolem sebe své blízké, kteří zemřeli, cítila blažený pocit, který nazývala objetím boha. Viděli nejen své blízké, ale i celý svůj život anebo život následný. Neměli chuť se vrátit, ale byli vyzváni, že ještě není čas, protože se jednalo o lidi, kterým ještě nebyl vyměřený čas. Tuto dobu i přesto, že trvala jen pár minut, vnímali jako několik měsíců trvající stav blaženosti, kterou nechtěli, aby skončila.⁹⁸

---

⁹⁵ NYDAHL, Ole. O smrti a znovuzrození: pohled buddhismu na poslední okamžiky života. Praha: Buddhismus Diamantové cesty linie Karma Kagjü - Bílý deštník, 2011, s. 122-126

⁹⁶ Tamtéž, s.135 - 139

⁹⁷ Smrtí život nekončí; online

⁹⁸ Raymond Moody: Život po životě [online]

Lidé vnímají každý svůj špatný skutek nebo křivdu, kterou spáchali proti lidem, ne jako kritiku, ale jako možnost vrátit se zpět a poučit se z toho.⁹⁹

I přesto, že vědci přičítají tento stav neurologickému stavu v době, kdy nefungují vitální funkce, není možné, aby všichni, kteří tento stav prožili, popisovali své pocity nejen detailně, věděli, co se stalo a co lidé kolem nich říkali a dělali. Pokud by neexistoval život po životě, nebylo by možné tyto zážitky vnímat tak intenzivně a s dokonalou pamětí kompletní situace a všech slov, které lidé kolem něho pronesli.¹⁰⁰

Abychom se mohli podívat na tento fakt z druhé strany, jsou situace, které popisují lidé, kteří jsou zdraví a doprovází umírajícího na jeho poslední cestě.¹⁰¹

Popisují stav, kdy člověk, který umírá, má jiný výraz tváře. Ten výraz by se dal popsat jako štěstí, které prožívají. Když člověk umírá, je nad jeho tělem vidět světlo, které vstává z těla a může měnit i barvy. To je okamžik, kdy tělo opouští duše. Nezáleží na tom, jakou víru člověk vyznává anebo zda je ateista, toto prožívá člověk, který je v blízkosti člověka, který prochází do posmrtného života.¹⁰²

Z tohoto důvodu se můžeme domnívat, že člověk žije životy dva, jeden, který je teď a tady a druhý, který žije posléze, tedy po fyzické smrti, když se setkáme s lidmi, které jsme v životě měli a se kterými nás pojí dobré či špatné vzpomínky a činy. Z těchto důvodů se můžeme domnívat, že život po životě existuje.¹⁰³

---

⁹⁹ Tibetská kniha mrtvých: Bardo Thödol vysvobození v Bardu skrze naslouchání. 3. opr. a rozš. vyd. (ve Vyšehradu 1.). Přeložil Josef KOLMAŠ. Praha: Vyšehrad, 1995, s. 375

¹⁰⁰ Raymond Moody: Život po životě [online]

¹⁰¹ Tamtéž

¹⁰² Tamtéž

¹⁰³ Tamtéž

11 Závěr

Pokud budeme porovnávat život, umírání a smrt z pohledu křesťanství a buddhismu, nelze si nevšimnout jistých podobných nuancí. Nejen v době života, při aktu umírání, ale především v době po smrti, jsou tyto dvě víry ve velké podstatě podobné. Křesťanství provází modlitby za zemřelého pro lehčí vstup na nebesa Boží a v buddhismu se jedná o modlitby za lepší převtělení nebo vstup do nirvány. Nirvánu lze z pohledu všeobecného vnímat jako posmrtný život v ráji po boku Boha.

V buddhismu, stejně jako v křesťanství je fluidum, které zůstává po fyzické smrti. V křesťanství se jedná o duši a v buddhismu se hovoří o vědomí. V obou pojetích je záře, světlo nebo jiný světelný paprsek, který vyzařuje za života z člověka a posléze se od těla odloučí. Je potřeba v obou případech vytvořit správné podmínky umírajícímu, aby odchod duše nebo vědomí byl co nejjednodušší, tedy i procesy převtělení nebo přechodu do nirvány a posmrtného života byly správně nastavené.

Lze říci, že obě víry mají velmi společného. Křesťanství vedeno jako náboženství je stejně jako buddhismus kodexem správného jednání za života, aby bylo možné dosáhnout nejvyššího cíle.

Křesťanství je kodexem, který je nutno dodržovat. V případě nedodržení lze své hříchy smýt v podobě modliteb a proseb o odpuštění. Při každém hříchu následuje trest pro možnost očisty duše. Bůh miluje všechny bytosti a je milosrdný. Tedy dává šanci všem. Všichni jsou si před Bohem rovni.

Buddhismus je návodem pro život a následné nalezení osvícení v podobě Nirvány. Pro buddhistu je trestem, v případě nedodržení návodu, reinkarnace. Teprve pokud napraví své minulé chyby, může dojít osvícení.

Lze se tedy domnívat, že v křesťanství i buddhismu je jedno společné. Jednej v životě podle toho, jak je dáno, že se má člověk chovat a poté přijde zasloužená odměna.

Papež Jan Pavel II. řekl: jestli existuje nějaké náboženství nebo víra, která se blíží křesťanství, je to buddhismus.¹⁰⁴

Jistota, že buddhismus a křesťanství jsou si blízké v mnoha podobách svého učení, je z tohoto pohledu jasná.

Z porovnání obou směrů vyplývá, že strach ze smrti, je pouhým koncem fyziologického těla, ovšem podstata člověka, kterou je duše v křesťanství a vědomí v buddhismu, dostává mnohem větší rozměr. Duše i vědomí má možnost vstoupit do jiného vyššího života. Vstoupit do posmrtného života nebo do nirvány. Právě toto je společné a inspirující. Lidé se proto za života chovají a jednají tak, aby tuto možnost měli. Bude-li konat dobro, bude jeho duše spasena v křesťanství a v buddhismu, pokud se nepodaří dojít nirvány, má tímto zajištěnou lepší reinkarnaci.

Oba směry mají tedy jasný cíl, a to dosáhnout dobrého života po životě. I když se může zdát, že jde o rozdílné usilování, jedná se z principu o stejnou životní hodnotu.

Z mého pohledu nemá smysl mít strach ze smrti, ale přijmout fakt, že smrt je nedílnou součástí života a je to jediná jistota, kterou na světě máme.

Křesťané a buddhisté mají svou otázku smrti zodpovězenou, a tedy je netíží strach z neznáma.

---

¹⁰⁴Z rozhovor s váženým P. JCLic. Mgr. Bc. Timotejem Maria Pavlem Váchou O.Praem.,

12 Soupis pramenů a literatury

12.1 Literatura

Bible: překlad 21. století. 5. opravené vydání. Praha: Biblion, 2018. ISBN 978-80-87282-36-6.

BLECHA, Ivan. Filosofie: (základní problémy). 2., opravené a rozšířené vyd. Olomouc: Fin, 1996. ISBN 80-7182-039-3.

BSTAN-'DZIN-RGYA-MTSHO XIV. Malá kniha buddhismu. Přeložil Petr TEICHMANN. Praha: Dobrovský, 2016. Knihy Omega. ISBN 978-80-7390-447-0.

KÜBLER-ROSS, Elisabeth. Světlo na konci tunelu: úvahy o životě a umírání. Brno: Jota, 2012. ISBN 978-80-7462-145-1.

MILTNER, Vladimír. Malá encyklopedie buddhismu. Praha: Libri, 2002. ISBN 80-727-7111-6.

NYDAHL, Ole. O smrti a znovuzrození: pohled buddhismu na poslední okamžiky života. Praha: Buddhismus Diamantové cesty linie Karma Kagjü - Bílý deštník, 2011. ISBN 978-80-903-8218-3.

RINBOCHAY, Lati a Jeffrey HOPKINS. Smrt, mezistav a znovuzrození v tibetském buddhismu. 2. vyd. Přeložil Nora KASANICKÁ. Brno: Barrister & Principal, 2012. ISBN 978-80-87474-73-0.

SOGJAL, GAFFNEY, Patrick a Andrew HARVEY, ed. Tibetská kniha o životě a smrti. Vydání čtvrté, v Argu třetí. Přeložil Dušan ZBAVITEL. Praha: Argo, 2017. ISBN 978-80-257-1545-1.

SOKOL, Jan. Malá filosofie člověka: a Slovník filosofických pojmů. Vydání sedmé. V Praze: Vyšehrad, 2019. ISBN 978-80-7601-190-8.

Tibetská kniha mrtvých: Bardo Thödol vysvobození v Bardu skrze naslouchání. 3. opr. a rozš. vyd. (ve Vyšehradu 1.). Přeložil Josef KOLMAŠ. Praha: Vyšehrad, 1995. ISBN 80-7021-136-9.

WRIGHT, N. T. Podstata křesťanství. Přeložil Dan DRÁPAL. Praha: Biblion, 2019. ISBN 978-80-87282-45-8.

12.2 Internetové zdroje

Církev má modlitbu a obřad s prosbou za uzdravení nemocných [online]. [cit. 2021-4-25]. Dostupné z: <https://www.pastorace.cz/clanky/cirkev-ma-modlitbu-a-obrad-s-prosbou-za-uzdraveni-nemocnych>

Ing. Arnošt Zatloukal: Smrtí život nekončí [online]. [cit. 2021-4-25]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=xUQipqWUvRQ>

Křest [online]. [cit. 2021-4-25]. Dostupné z: <https://www.cirkev.cz/cs/krest>

Motivation in Daily Life: Kyabje Lama Zopa Rinpoche [online]. [cit. 2021-4-25]. Dostupné z: <https://www.lamayeshe.com/article/motivation-daily-life>

Poslední dny a týdny [online]. [cit. 2021-4-25]. Dostupné z: <https://www.umirani.cz/book/export/html/10751>

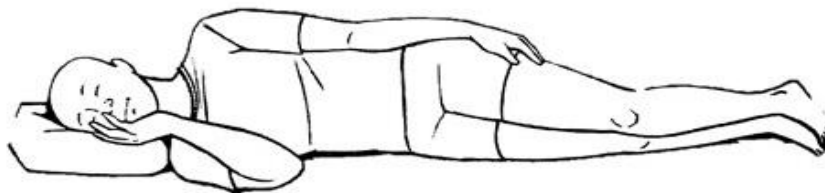
Raymond Moody: Život po životě [online]. [cit. 2021-4-25]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=4ByPdSNYrCs>

Smrt je součástí života: Marek Orko Vácha [online]. 25. 1. 2021 [cit. 2021-4-25]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=Opn0VALMV4k>

Teologie iniciačních svátostí: (Obřady uvedení do křesťanského života, ed. 1974, Úvod, č. 1-6) [online]. [cit. 2021-4-25]. Dostupné z: <http://www.liturgie.cz/temata/krest/teologie-iniciacnich-svatosti-krtu>

13 Přílohy

13.1 Obrázky

Obrázek 1 Pozice Iva; Malte von Tiesenhausen

ॐ मणि पद्मे हूँ
Om mani padme hum -- Sanskrit

ཨོཾ་མ་ཎི་པདྨེ་ཧུཾ་
Om mani peme hung -- Tibetan

Om mani peme hung -- Tibetan

Obrázek 2 Magická formule Óm mani padmé hum

Obrázek 3 Objevení se, stoupání a dovršení¹⁰⁵

---

¹⁰⁵ NYDAHL, Ole. O smrti a znovuzrození: pohled buddhismu na poslední okamžiky života. Praha: Buddhismus Diamantové cesty linie Karma Kagjü - Bílý deštník, 2011, s. 83

13.2 Tabulky

		1. vlna rozpouštění	2. vlna rozpouštění	3. vlna rozpouštění	4. vlna rozpouštění
Osobnostní složka	rozpouštějící se činitel	tělesnost	pocitování	vnímání	tvorivých sil
stavební složka		země	voda	oheň	vítr
zdroje		zrak viditelné	sluch	čich	jazyk, hmat
předmět Základní		podoby	zvuky	pachy	chutě, doteky uskutečňování
moudrost		zrcadlící	nerozlišující	zkoumající	konání
		5. vlna rozpouštění	6. vlna rozpouštění	7. vlna rozpouštění	8. vlna rozpouštění
	rozpouštějící se činitel	osmdesát naznačujících představ a větry, které je nesou	mysl zářivé bělosti "vyvstávání"	mysl zářivé červenosti "zesílení"	mysl zářivé černosti "obdržení blízké"

Tabulka 1 Osm vln rozpouštění¹⁰⁶

¹⁰⁶ RINBOCHAY, Lati a Jeffrey HOPKINS. Smrt, mezistav a znovuzrození v tibetském buddhismu. 2. vyd. Přeložil Nora KASANICKÁ. Brno: Barrister & Principal, 2012, s. 36

ŠEST OBLASTÍ EXISTENCE				
	oblast	příčiny	situace bytostí	popis
znovuzrození ve třech oblastech utrpení	oblast pekel	nenávisť, hněv, vyzdvihování chyb druhých, přání zlého druhým	paranoia, frustrace, trvale nešťastné stavy	18 pekel
	hladoví duchové	chtivost, lakota, zklamání, tíseň	těžké stavy mysli a sny, nikdy nedosahují uspokojení, silný neklid	neukojitelný hlad a žízeň
	zvířata	nejasnost, zmatek, tupost	vědomé lhaní pro vlastní prospěch, otupování vědomí, vyhledávání nejhloupejších a nejhrubších vzrušení	nedostatečné vědomí sebe sama; následování pudů a smyslů "stav obrovské tuposti" (Marpa)
znovuzrození ve třech oblastech podmíněného štěstí	bohové	pýcha, velké množství dobrých, bohatých dojmů	vše jim jde snadno a bez problémů, jsou velcí, silní a zdraví	Tři božské oblasti; bez forem (užívání si abstrakce), bohové forem (prožívání estetické radosti), bohové touhy (plní se jim každé přání)
	žárliví bohové	vykonali mnoho dobrého, ale zároveň rozvinuli žárlivost a závist	nepřízeň, nedůvěra, nespokojenost, jsou krásní a velcí a zámožní	neustálý boj proti zdánlivému nebezpečí
	lidé	připoutanost, touha	značné usilování o úspěch, krásné prožitky, majetek, příjemné smyslové prožitky	možnost rozvíjet se a dosáhnout realizace, možnost vědomého jednání

Tabulka 2 Tabulka znovuzrození¹⁰⁷

¹⁰⁷ NYDAHL, Ole. O smrti a znovuzrození: pohled buddhismu na poslední okamžiky života. Praha: Buddhismus Diamantové cesty linie Karma Kagjü - Bílý deštník, 2011, s.148

JAK JE PROŽÍVÁNA KARMA?
Karma přinášející štěstí i utrpení je prožívána na čtyřech různých úrovních
1 jako příjemné a nepříjemné prožitky během umírání a smrti až po opětovné početí
2 jako dispozice těla: zdraví, inteligence, síla a krása
3 v podobě okolního prostředí: země, kultura a podmínky rodiny, do které se narodíme
4 jako sklony a záliby, které si s sebou přineseme do nového života

JAK SE ZBAVIT KARMY PŘINÁŠEJÍCÍ UTRPENÍ? Prostřednictvím čtyř úrovní motivace
1 poznáváme, co přineslo utrpení
2 přejeme si to, co překáží, odstranit
3 pevně se rozhodneme to již neopakovat
4 vědomě se rozhodujeme dělat opak

Tabulka 3 Příčina a následek – Karma ¹⁰⁸

---

¹⁰⁸ NYDAHL, Ole. O smrti a znovuzrození: pohled buddhismu na poslední okamžiky života. Praha: Buddhismus Diamantové cesty linie Karma Kagjü - Bílý deštník, 2011, s. 152

13.3 Slovník pojmů

Arhant: doslovně „zasloužilý“ mnich, který už „se vymanil z vlivů“, ideál himalájského světce, jenž se dosáhne Nirvány okamžitě pod svým skonu. Arhanti jsou už zcela zbaveni všech světských pout, všech pudů, vášní, choutek a tužeb a očekávání.¹⁰⁹

Bódhisattva: ten kdo usiluje o osvícení pro dobro všech bytostí. Bódhisattva je používán hlavně v mahajánovém buddhismu, který je součástí Diamantové cesty. Bódhisattva je ten, který pochopil prázdnotu a rozvinul soucit, na druhou stranu je tento pojem používán pro každého, kdo přijal slib bódhisattvy.¹¹⁰

Buddha: označuje stav osvícení mysli. Sang znamená „zcela očištěný“ ode všech zatmění, která zastírají jasnost mysli. Gje znamená „plné rozvinutí“ všech kvalit mysli. Patří k nim neohroženost, trvalá radost neomezený soucit, moudrost a aktivitu, využívané pro dobro všech bytostí. Buddhou naší éry je historický Buddha Šákjamuri, čtvrtý z celkem 1000 historických buddhů této epochy. Každý historický Buddha zahájí nové období dharmy.¹¹¹

Buddhovství též Osvícenství: Někdy taky „osvícená mysl“. Základ pro Velkou a Diamantovou cestu. Přání dosáhnout osvícení pro dobrou všech bytostí.
- Podmíněný (relativní) osvícený přístup mysli se skládá z přání zdokonalovat se pro dobro všech bytostí prostřednictvím šesti vysvobozujících činů a dále pak se samotného jednání, které k tomuto cíli vede.

- Absolutní osvícený přístup mysli je rozpoznáním neoddělitelnosti prázdnoty a soucitu, spontánní aktivity bez úsilí, bez myšlenek nebo váhání. Subjekt, objekt a činy pak již nejsou vnímány jako něco od sebe oddělitelného. Motivace mysli bódhisattvy.¹¹²

---

¹⁰⁹ MILTNER, Vladimír. Malá encyklopedie buddhismu. Praha: Libri, 2002, s. 35

¹¹⁰ NYDAHL, Ole. O smrti a znovuzrození: pohled buddhismu na poslední okamžiky života. Praha: Buddhismus Diamantové cesty linie Karma Kagjü - Bílý deštník, 2011, s. 218

¹¹¹ Tamtéž, s.218

¹¹² Tamtéž, s.218

Centrální kanál: energetická osa uprostřed těla. Objevuje se díky bílé energii (sperma) otce směřující nahoru a rudé energii (vajíčko) matky směřující dolů. Plně se rozvine po 29 dnech po oplození. Začíná na nejvyšším bodě lebky a končí zaobleně jako zkumavka čtyři prsty pod pupkem uprostřed těla. Když se při umírání obě energie sejdou, znamená to z buddhistického hlediska smrt.¹¹³

Diamantová cesta: část Velké cesty. Na základě osvíceného přístupu se díky hluboce působícím a rychlým metodám stává cíl, plného osvícení, cesta. Je možné ji praktikovat pouze s přístupem, že vše od začátku čisté. Synonymy jsou tantrajána a mantrajána nebo také buddhistická tantra.¹¹⁴

Dhárání: krátká zaříkadla, jakési čarovné modlitbičky za zdar a za odvrácení všeho zla, často obsahující slova nebo slabiky významné jen magicky nikoli sémanticky. Dhárání představuje trest nějaké magické doktríny jako okamžitý stav vědomí, který lze jejich opakováním kdykoliv znova volně vyvolat.¹¹⁵

Karma: zákon příčiny a následku, podle kterého je svět prožíván způsobem, který odpovídá dojmům nahromaděným v mysli na základě našeho vlastního jednání na úrovni těla, řeči a mysli. Znamená to, že „ted' a tady“ sami určujeme svými činy svou vlastní budoucnost.¹¹⁶

Lama: Doslova „nejvyšší princip“ jeden ze Tří kořenů. Buddhistický učitel. V Diamantové cestě je zvláště důležitý. Bez něho neexistuje přístup k nejhlubším učením. Meditující obdrží jeho požehnání prostřednictvím gurujógy, meditace na něho. Při

---

¹¹³ NYDAHL, Ole. O smrti a znovuzrození: pohled buddhismu na poslední okamžiky života. Praha: Buddhismus Diamantové cesty linie Karma Kagjü - Bílý deštník, 2011, s. 219

¹¹⁴ Tamtéž, s.222

¹¹⁵ MILTNER, Vladimír. Malá encyklopedie buddhismu. Praha: Libri, 2002, s. 92

¹¹⁶ NYDAHL, Ole. O smrti a znovuzrození: pohled buddhismu na poslední okamžiky života. Praha: Buddhismus Diamantové cesty linie Karma Kagjü - Bílý deštník, 2011, s. 226

*požehnání je na okamžik zažívána skutečná podstata mysli. Lama pro žáka zrcadlí Tři stavy osvícení.*¹¹⁷

Mahájána: *Velký vůz, tzv. Severní buddhismus, má své počátky už v raném období vývoje nauky. Mahájána postrádá ucelený kánon, ale má několik velmi důležitých spisů, které do jisté míry sjednocují tento nejtejnoroďý směr buddhismu.*¹¹⁸

Mysl: *Proud jednotlivých okamžiků jasného a vědomého prožívání. V neosvíceném stavu projevuje své schopnosti myslet, vnímat a pamatovat si prostřednictvím vědomí. Její skutečná osvícená podstata není vztahena k „já“ a prožívá se jako neoddělení od prostoru, jako otevřená, jasná a neomezená bdělost.*¹¹⁹

Nirvána: *Všeobecně vysvobození z utrpení samsáry, v mahájáně konkrétně stav dokonalosti buddhovství.*¹²⁰

Oblasti existence: *šest úrovní vědomí, na kterých je možné se znovuzrodit; tři oblasti podmíněného štěstí: oblast bohů, polobohů a lidí; tři oblasti utrpení: zvířecí oblast, oblast hladových duchů, pekelné oblasti.*¹²¹

Phowa: *praxe Diamantové cesty, díky které se připravuje okamžik smrti.*¹²²

Rinpoče: *doslova „drahocenný“. Čestný tuitul, který bývá často propůjčován buddhistickým učitelům.*¹²³

---

¹¹⁷ NYDAHL, Ole. O smrti a znovuzrození: pohled buddhismu na poslední okamžiky života. Praha: Buddhismus Diamantové cesty linie Karma Kagjü - Bílý deštník, 2011, s. 226

¹¹⁸ MILTNER, Vladimír. Malá encyklopedie buddhismu. Praha: Libri, 2002, s. 145

¹¹⁹ NYDAHL, Ole. O smrti a znovuzrození: pohled buddhismu na poslední okamžiky života. Praha: Buddhismus Diamantové cesty linie Karma Kagjü - Bílý deštník, 2011, s. 230

¹²⁰ Tamtéž, s.231

¹²¹ Tamtéž, s.231

¹²² Tamtéž, s.232

¹²³ Tamtéž, s.235

Samsára: *Cyklus existence. Nedobrovolné zrozování se v podmíněných podmínkách.*¹²⁴

Théraváda: „Cesta řádových starších“ Théraváda tpál. Sthaviraváda – jeden z prvních rozkolných směrů – hinajány, které vznikly na druhém koncilu ve Vaišáli (pál. Vesáli), skupina staromilců: jejich odpůrci byli ve většině a nazývali se mahásangha, velká obec. Rozkol se prohloubil po třetím koncilu Pátaliputře (pál. Pátaliputta).¹²⁵

Vadžrajána: *Diamantový vůz, významný a výrazný směr pozdního buddhismu, který vyšel z mahájány a vznikl kolem poloviny 1. tisíciletí. Ujal se a kvetl zejména na severovýchodě a severozápadě Velké Indie.*¹²⁶

Vysvobození: *Vysvobození z cyklu existence, stav mysli, ve kterém je zcela překonáno veškeré utrpení včetně všech příčin utrpení. Na této úrovni odpadají všechny rušivé pocity. O osvícení se hovoří teprve tehdy, když dojde k opuštění všech, i těch posledních, ztuhlých představ o realitě.*¹²⁷

Živly: *Z živlů země (vše pevné), vody (vše tekuté), ohně (vše co dává teplo), větru (vše co dává pohyb) a prostoru (zahrnuje všechny možnosti) vznikají všechny bytosti; během procesu umírání se postupně všechny živly rozpouštějí opět do prostoru.*¹²⁸

---

¹²⁴ NYDAHL, Ole. O smrti a znovuzrození: pohled buddhismu na poslední okamžiky života. Praha: Buddhismus Diamantové cesty linie Karma Kagjü - Bílý deštník, 2011, s. 236

¹²⁵ Tamtéž, s.239

¹²⁶ MILTNER, Vladimír. Malá encyklopedie buddhismu. Praha: Libri, 2002, s. 253

¹²⁷ NYDAHL, Ole. O smrti a znovuzrození: pohled buddhismu na poslední okamžiky života. Praha: Buddhismus Diamantové cesty linie Karma Kagjü - Bílý deštník, 2011, s. 242

¹²⁸ Tamtéž, s. 243

14 Resumé

Bachelor's thesis focuses on differences in accepting death from the view of Christianity and Buddhism. The aim of the bachelor thesis is to present the time before death, death itself and time after death. The bachelor's thesis is an explanation of the nature of death and the different acceptance. The thesis is divided into two main parts. The first part of the thesis is devoted to Christianity in terms of life, dying and death. The rites that Christianity considers important and attaches great importance to are also part of the study. The second part of the thesis deals with Buddhism at the time of dying, reincarnation, karma and nirvana. Available books explaining Buddhism were used for the elaboration. In the case of Christianity, the book *The Essence of Christianity* was important for understanding the whole process of the Gospel from the Bible and for approaching the Western style of accepting the faith. The lectures that were freely available on the internet were important for the work. Despite the differences between Christianity and Buddhism, the two different faiths have much in common.